

Riskhantering

Länsprojekt miljötillsyn 2011-2012

Länsstyrelsen
Örebro län

Förord

I Sverige sker det årligen ca 2 000 olyckor där det förekommer kemiska ämnen som är skadliga för miljön och människors hälsa. Cirka 60 % av olyckorna beror på utsläpp av bensin eller diesel. Hantering och förvaring av kemiska produkter och brännbart material kan ge upphov till omfattande skador på människors hälsa och miljön om den sker på ett felaktigt sätt eller om det skulle inträffa en olycka.

Syftet med det samordnade tillsynsprojekt som drivits under 2011-2012 är att öka kunskapen om riskhantering hos länets företag. Riskhantering ska användas som en arbetsprocess för att eliminera riskerna eller hålla dem på en acceptabelt låg och hanterbar nivå. En systematisk riskhantering kan också visa på olika förebyggande åtgärder som kan vidtas för att förhindra eller minimera negativ miljöpåverkan om en olycka ändå inträffar. Projektet ingår i Länsstyrelsens tillsynsvägledningsplan.

Örebro den 14 september 2012

Jan Johansson
Enhetschef
Miljöskyddsenheten

Bakgrund

Miljösamverkan Sverige tog under 2009 och 2010 fram material för att stödja länsstyrelserna och kommunerna i deras tillsynsarbete med riskhantering. Materialet innehåller information om vad riskhantering är och vilken lagstiftning som styr den. Det innehåller även en vägledning samt checklistor som kan användas vid tillsynsbesök vid miljöfarliga verksamheter. Materialet är tänkt att användas som en utgångspunkt och kunskapsbas vid tillsynsprojekt.

Länsstyrelsen bedömer att tillsyn inriktad på verksamheternas riskhantering kan upplevas som svårt och omfattande. Behovet av tillsyn är troligtvis stort då även verksamhetsutövarna kan uppleva att detta är en svår del av egenkontrollen.

Syfte och mål

Ett av syftena med projektet är att höja kunskapsnivån hos miljöhandläggarna i länet men även att höja medvetandet om riskhantering bland verksamhetsutövarna. Ett annat syfte är att identifiera fortsatt behov av tillsyn inom området.

Ett övergripande mål är som i all riskhantering att minska risken för att en allvarlig olycka händer. Verksamhetsutövarna ska även stå bättre rustade för att minska omfattningen på skadan om en olycka ändå inträffar.

Ingående aktiviteter/Arbetsmetodik

Projektet inleddes med en utbildningsdag den 26 maj 2011, där ca 30 handläggare från Länsstyrelsen och kommunerna deltog. Utbildningen hölls av en konsult som har stor erfarenhet av riskhantering från processindustrin. Under utbildningsdagen tog föreläsaren upp grundläggande begrepp inom riskhanteringen.

Alla förvaltningar i länet inbjöds att vara med i projektet. Varje förvaltning fick avgöra vilka verksamheter som skulle besökas. Rekommendationen var att besök görs på A- och B-verksamheter med lite mer omfattande kemikaliehantering. Besök kunde även göras på C-anläggningar med omfattande kemikaliehantering.

Före en inspektion skickades ett brev ut till verksamheten. I brevet uppmanades verksamheten att skicka in de eventuella instruktioner och/eller rutiner som berör verksamhetsriskhantering till tillsynsmyndigheten. Även andra dokument som kunde vara relevanta skickades in. Tillsynsmyndigheten fick därigenom möjlighet att granska materialet i förväg. Tillsynsbesöket delades upp i två delar. Det inleddes med dokumentgranskning av det inskickade materialet. Som stöd för denna del av tillsynen användes Miljösamverkan Sveriges checklista allmänna del och del 1. (Se bilaga 1). Den andra delen av besöket bestod av kontroll ute i verksamheten med kemikaliehanteringen som en lämplig kontrollpunkt. Exempelvis påfyllnad av bränsle, lagring av kemikalier, hantering av farliga kemikalier ute i verksamheten. Efter besöket gjorde tillsynsmyndigheten en bedömning av verksamhetens riskhanteringsarbete. Bedömningen gjordes genom en indelning i tre grupper utifrån i förväg uppsatta kriterier. Bra, behöver förbättringar eller dålig. (Se bilaga 2). Efter besöket skrev tillsynsmyndigheten ett inspektionsprotokoll som bland annat delgav verksamhetsutövaren

den bedömning som tillsynsmyndigheten har gjort angående riskhanteringsarbetet. De brister som uppmärksammades följs upp i den ordinarie tillsynen och ligger inte inom projektet.

När besöken genomförts rapporterade tillsynsmyndigheten sina resultat till Länsstyrelsen. Rapporteringen skedde via en resultatmall som Länsstyrelsen tagit fram. I rapporteringen skulle framgå hur många verksamheter som hamnar i de olika grupperna, men även en utvärdering om tillsynsmyndigheten anser att syftet med projektet är uppfyllt. (Se bilaga 3).

Resultat

Inom projektets ramar gjordes 49 besök. Bedömningen efter dessa besök är att huvuddelen av de besökta verksamheterna hamnar i de två bättre kategorierna. Endast en mindre del, 8 verksamheter, får bedömningen att de har ett dåligt riskhanteringsarbete för miljöfrågor. 23 verksamheter hamnar i kategorin att de har ett bra riskhanteringsarbete och resten hamnar i kategorin ”behöver förbättringar”. Många av de verksamheter som får bedömningen att de behöver förbättringar har ett systematiskt riskhanteringsarbete för andra delar av verksamheten exempelvis arbetsmiljö.

Ett av syftena med projektet var att höja kunskapsnivån hos miljöhandläggarna i länet. Vid utbildningsdagen som inledde projektet medverkade 30 handläggare. Utvärderingen efter utbildningsdagen visade att deltagarna var nöjda med innehållet under dagen men att det var så mycket information att ta in så att utbildningen skulle behöva delas upp på två dagar. De handläggare som har genomfört inspektioner inom projektet har även fått svara på om man anser att syftet med projektet är uppnått. Alla har bedömt att projektet har inneburit att kunskapsnivån hos handläggare har höjts. Länsstyrelsen noterar även att alla förvaltningar i länet utom en deltog vid utbildningsdagen.

Även den andra delen av det kunskapshöjande syftet bedöms av deltagarna som uppfyllt. Handläggarna bedömer att medvetenheten och förståelsen för det förebyggande riskhanteringsarbetet har ökat hos verksamheter med dåliga kunskaper och de har börjat arbeta mer aktivt med dessa frågor. Verksamheter som har ett väl fungerande riskhanteringsarbete har fått en bra genomgång av statusen på sitt arbete och har också bidragit till att öka kunskapsnivån hos handläggarna.

Slutsatser och fortsatt arbete

Överlag ser det positivt ut vad gäller riskhantering på de besökta miljöfarliga verksamheterna. En tendens som kan utläsas av redovisningen är att mindre företag med få anställda har sämre riskhanteringsarbete.

I inkomna förslag från miljöhandläggarna har det framkommit att det fortsatta arbetet just borde inrikta sig på de mindre verksamheterna. Dessa behöver stöd och råd för att komma i gång med sitt arbete med riskhantering.

Checklista för riskfrågor vid tillsyn

Den här checklistan har tagits fram inom Miljösamverkan Sveriges projekt om riskhantering i miljöfarliga verksamheter och syftar till att underlätta risktillsyn. I praktiken innebär det även att bedriva tillsyn av viss övrig egenkontroll men med inriktning på risker.

Checklistan är tänkt som ett stöd vid tillsyn av risker enligt miljöbalken. Tanken är att den ska hjälpa till vid tillsyn och genomgång av en verksamhets hantering av risker. Checklistan gör inga anspråk på att vara heltäckande. Därför måste den anpassas utifrån vilken verksamhet som besöks.

Frågorna under rubrikerna 1-6 nedan syftar på indelningen i dokumentet ”Riskhanteringsprocessen”. Det bör man ha läst igenom innan och det kan vara bra att ha med som stöd vid tillsynen. I listan finns också några frågeområden som inte återfinns i det dokumentet. För dessa områden; allmänt/övergripande, rutiner för säker drift och beredskap finns istället lite inledande text innan frågorna.

Ifyllnadsanvisning: Under *Not* är det tänkt att vid behov skriva en siffra som hänvisar till noteringar i ett medfört anteckningsblock. Checklistan kan även anpassas i förväg. Exempel på anpassningar är extra frågor samt utöka textfältet för vissa frågor.

Datum för tillsynsbesöket	
Företagets namn	
Objektsnamn/nummer	
Fastighetsbeteckning	
Närvarande från länsstyelsen	
Närvarande från företaget	
Ev. Övriga närvarande	

Allmänt/övergripande	Text eller Ja/Nej	Not
<p>Nedan följer några övergripande frågor om riskhantering.</p> <p>Börja med att verksamhetsutövaren får berätta övergripande om sitt arbete med riskfrågor. Några av frågeområdena återkommer senare i listan och finns med här för att ge en övergripande bild.</p>		
Har företaget utsett någon som är ansvarig för identifiering och hantering av risker? (delegerat eller hos VD)		
Finns det något verksamhetsmål som handlar om risker?		
Hur är riskhanteringsarbetet organiserat?		
Finns det ”öronmärkta” resurser för att arbeta med risker?		
Finns det kunskap om riskbilden inom verksamheten? Ex. ledningsnät/avlopp, luftutsläpp, oljeavskiljare, brand.		
Finns det kunskap om riskbilden utanför verksamheten? Ex. brand, kemikalieutsläpp, trafik och rörelser		
Har någon riskanalys utförts? (se vidare punkt 1-3 nedan)		
Om ja, har den utförts för hela eller delar av verksamheten? Vem/vilka har utfört den?		

Finns drift- och underhållsinstruktioner för utrustningen? (se vidare punkt A nedan)		
Har personal och/eller ledning fått utbildning inom miljö/risker?		
Finns det ett villkor eller föreläggande som reglerar området risker?		
Om ja, hur gör verksamheten för att leva upp till dessa?		

Här nedan följer checklistan upplägget i dokumentet ”Riskhanteringsprocessen”

1. Definiera mål och avgränsningar	Text eller Ja/Nej	Not
Finns definierade mål för riskhanteringsprocessen?		
Har verksamheten avgränsat arbetet med riskhantering, t.ex. miljö-, ämne-, geografisk avgränsning?		
Har verksamheten tagit fram acceptanskriterier (hur mycket är det acceptabelt att vår verksamhet påverkar omgivningen)?		

2. Inventera och identifiera risker	Text eller Ja/Nej	Not
Vem/vilka är ansvarig för att identifiera källor till risker?		
Vilka risker har ni identifierat?		
Hur har identifieringen gått till?		
Vilka händelser i omgivningen kan påverka verksamheten och utgöra en risk?		
Vilka verktyg och underlag används för att identifiera risker? T.ex. riskanalysmetod,		

tillbudsrapportering, kunskapsinhämtning.		
Hur dokumenteras riskidentifieringen?		
Finns det system för att upptäcka och identifiera risker i det dagliga arbetet och vid förändringar (innanför och utanför staketet)?		
Om ja, hur ser de ut?		
Hur stimuleras personal att framföra iakttagelser och oklarheter som kan vara viktig för säkerheten?		

3. Uppskattning och beräkning av risker	Text eller Ja/Nej	Not
Finns det någon rutin eller metod för att bedöma riskerna?		
Om ja, hur ser de ut?		
Hur har sannolikheten beräknats/uppskattats?		
Hur har konsekvensen beräknats/uppskattats?		
Är beräkningar/uppskattningar dokumenterade?		

4. Värdering av risk – vilka risker är acceptabla?	Text eller Ja/Nej	Not
Presenteras verksamhetens risker i en matris?		
Vilka risker är acceptabla?		
Hur bestäms och vem beslutar vilka risker som är acceptabla eller inte?		
Hur bestäms och vem beslutar vilka risker som ska åtgärdas?		

5. Riskreducering och åtgärder	Text eller Ja/Nej	Not
Under rubriken A, rutiner för en säker drift och B, beredskap finns fördjupande och kompletterande frågor till detta avsnitt.		
Vilka risker ska åtgärdas?		

Hur följs upp att valda åtgärder minskar risken?		
--	--	--

6. Uppföljning och kommunikation	Text eller Ja/Nej	Not
Finns rutiner för återkommande riskbedömningar?		
Hur tas egna erfarenheter från inträffade olyckor och tillbud till vara?		
Hur tas erfarenheter av olyckor och tillbud från andra organisationer och länder till vara?		
Hur följer verksamheten utvecklingen på säkerhetsområdet för -regeländringar -tekniska standarder -andra tekniska framsteg		
Har resultaten från arbetet med riskfrågor kommunicerats med de anställda, i sådana fall hur?		
Har resultaten från arbetet med riskfrågor kommuniceras med omkringliggande verksamheter, i sådana fall hur?		
Har resultaten från arbetet med riskfrågor kommuniceras med berörda myndigheter, i sådana fall hur?		

A. Rutiner för en säker drift	Text eller Ja/Nej	Not
För att kunna driva verksamheten under säkra förhållanden bör det finnas rutiner för detta. Krav på rutiner finns också i egenkontrollförordningen (5§, <i>verksamhetsutövaren ska ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning m.m. för drift och kontroll hålls i gott skick</i>).		
Finns rutiner för en säker drift?		
Om ja, följer verksamheten fastställda rutiner? (kan även vara bra att kontrollera vid en rundvandring)		

Hur har man identifierat vilka delar av verksamheten som behöver rutiner?		
Fungerar rutinerna som de ska? Är verksamheten nöjd med sina rutiner?		
Finns rutiner för -konstruktion/reparation -start av nya anläggningsdelar -drift av anläggning -nödavstängning -återstart efter avstängning av anläggningsdelar -fortlöpande kontroll av anläggningen		
Omfattas entreprenörer av rutinerna?		

B. Beredskap	Text eller Ja/Nej	Not
Som ett led i riskhanteringsarbetet bör man också fundera över vilken beredskap för olyckor som behövs. För att göra detta behöver man först identifiera de s.k. nödlägen som kan inträffa. Exempel på nödlägen är liten brand, stor brand, litet utsläpp av kemikalie, oljecistern som rämnar osv. Därefter kan man fundera över vilken beredskap som behövs för detta och vad man kan bistå med själv och när räddningstjänsten behövs. Exempelvis liten brand/stor brand.		
Har ni identifierat vilka nödlägen som skulle kunna inträffa?		
Hur ser verksamhetens egen beredskap ut om något skulle hända? Ex. vad bör man skydda ur miljösynpunkt, hur har man förberett sig för detta?		
Vad behöver man hjälp med från räddningstjänsten?		

Kriterier för bedömning av miljöfarliga verksamheters arbete med riskhantering

Kategori 1

Verksamheter med bra riskhanteringsarbete

Bolaget har ett väl fungerande riskhanteringsarbete som genomsyrar hela organisationen. Riskhantering används så väl i det löpande arbetet som vid förändringar eller projekt. Bolaget jobbar med hela kedjan från riskidentifiering till förebyggande åtgärder. Det är tydligt hur bolaget har värderat olika risker och hur detta sedan har lett till riskreducerande åtgärder.

Kategori 2

Verksamheter som behöver förbättringar

Bolaget jobbar delvis med riskhantering. Det finns inga tydliga rutiner om när riskanalyser ska göras eller hur dessa ska värderas, man har inte tagit ställning till hur de framtagna riskerna ska värderas eller hanteras. Bolaget använder endast riskhantering vid större projekt eller förändringar. Riskhantering används enbart för arbetsmiljö. Detta är bara exempel på vilka typer av brister som bolaget kan ha, även andra aspekter kan innebära att bolaget hamnar i denna kategori.

Kategori 3

Verksamheter med ett dåligt riskhanteringssystem

Inga eller bristfälliga direktiv om när riskhantering ska användas. Dålig kunskap om vad en riskanalys är och hur de används. Förebyggande arbete genomförs nästan enbart på arbetsmiljö. Ingen eller bristfällig dokumentation.

Bilaga 3

Uppföljning av riskhanteringsprojekt för _____ kommun

Antal besökta verksamheter: _____

Fyll nedan i hur många av de besökta verksamheterna som ni bedömer har hamnat i de tre olika kategorierna

Verksamheter med bra riskhanteringsarbete Bolaget har ett väl fungerande riskhanteringsarbete som genomsyrar hela organisationen. Riskhantering används så väl i det löpande arbetet som vid förändringar eller projekt. Bolaget jobbar med hela kedjan från riskidentifiering till förebyggande åtgärder. Det är tydligt hur bolaget har värderat olika risker och hur detta sedan har lett till riskreducerande åtgärder.	Verksamheter som behöver förbättringar Bolaget jobbar delvis med riskhantering. Det finns inga tydliga rutiner om när riskanalyser ska göras eller hur dessa ska värderas, man har inte tagit ställning till hur de framtagna riskerna ska värderas eller hanteras. Bolaget använder endast riskhantering vid större projekt eller förändringar. Riskhantering används enbart för arbetsmiljö. Detta är bara exempel på vilka typer av brister som bolaget kan ha, även andra aspekter kan innebära att bolaget hamnar i denna kategori.	Verksamheter med ett dåligt riskhanteringssystem Inga eller bristfälliga direktiv om när riskhantering ska användas. Dålig kunskap om vad en riskanalys är och hur de används. Förebyggande arbete genomförs nästan enbart på arbetsmiljö. Ingen eller bristfällig dokumentation.

Syftet med riskhanteringsprojektet beskrevs så här i projektplanen:

Ett av syftena med projektet är att höja kunskapsnivån hos miljöhandläggarna i länet men även att höja medvetandet om riskhantering bland verksamhetsutövarna. Ett annat syfte är att identifiera fortsatt behov av tillsyn inom området.

Ett övergripande mål är som i all riskhantering att minska risken för att en allvarlig olycka händer. Verksamhetsutövarna ska även stå bättre rustade för att minska omfattningen på skadan om en olycka händer.

Bedömer ni att syftet med projektet har uppfyllts: _____

Vad anser ni att ni behöver för vägledning för att kunna jobba vidare med riskhanteringstillsyn? _____

Har ni några idéer om hur arbetet med risktillsyn skulle kunna fortsätta? _____

Länsstyrelsen
Örebro län
En samlande kraft!

Postadress
701 86

Besök
Stortorget 22

Internet
www.lansstyrelsen.se/orebro

E-post
orebro@lansstyrelsen.se

Tfn växel
019-19 30 00